

İNCELEME MAKALESİ/REVIEW ARTICLE

SUDAN SİNEMASININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE GÜNCEL DURUMU ÜZERİNE
BİR İNCELEME

THE HISTORICAL DEVELOPMENT AND CURRENT STATE OF SUDANESE CINEMA*

Hassan Abdallah Mohammed ALI**

Yunus NAMAZ***

Öz: Afrika sineması, sömürgecilik sonrası kültürel yenilenme sürecinin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Kıta, ülkeden ülkeye değişen insani ve kültürel zenginlikleriyle sinema alanında çeşitli deneyimlere olanak tanımıştır. Bu bağlamda Sudan sineması, 20. yüzyılın 60'lı ve 70'li yıllarında önemli bir gelişim evresine tanıklık etmiştir. Sinema, Sudan toplumu için temel bir aydınlanma aracı haline gelmiş; özellikle 1970'ler, akademisyenlerce bu alanın "altın çağı" olarak nitelendirilmiştir. Bu dönem, İbrahim Malasi'nin yönettiği ve 1970'te gösterime giren *Hopes and Dreams* (Umutlar ve Hayaller) adlı ilk Sudan uzun metrajlı filmiyle başlamıştır. Film, Atbara'da çekilmiş ve Sudan sinemasının sembolik bir dönüm noktası olmuştur. Ancak ülkede gösterilen ilk film, İsviçreli yönetmen David Schmidt'in 1910'da çektiği *Swiss Documentary* (İsviçre Belgeseli) adlı yapımdır. Bu film, 1912'de El-Obeid şehrinde sergilenerek sömürge dönemi Sudan sinema tarihinin başlangıcı kabul edilmiştir. Sudan'da uzun metrajlı film çekimleri 1962'de başlamış ve sanatsal açıdan öncü girişimlerle deneysel bir zemin oluşturulmuştur. Ne var ki, 1956'da İngiltere'den bağımsızlığını kazanan ülkede siyasi çalkantılar ve ideolojik çatışmalar, sinema sektörünün çöküşüne yol açmıştır. 1970'lerdeki kısa süreli canlanmaya rağmen, takip eden yıllarda ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle film üretimi önemli ölçüde azalmıştır. Günümüzde Sudan sineması, beklenen seviyeye ulaşamamış olsa da yerel yapımcılar reformist bir sinema anlayışı inşa etme çabasıdadır. Drama ve komedi dizileriyle Afrika Boynuzu ve Arap dünyasında sınırlı bir etki alanı yaratan Sudan, sinema endüstrisinin gelişimi için potansiyel barındırmaktadır. Bu çalışma, Sudan sinemasının doğuşunu, tarihsel dönemlerini ve güncel durumunu Arapça, İngilizce ve Türkçe akademik kaynaklar, süreli yayınlar ve elektronik materyaller üzerinden literatür taraması yöntemiyle analiz etmektedir. Sudan'da sinemanın dört evrede (sömürge öncesi, bağımsızlık sonrası, altın çağ ve modern dönem) ele alındığı çalışmada, sektörün öncü isimlerinden söz edilmiş ve ülkede sinema alanında karşılaşılan engeller detaylandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Afrika Sineması, Sudan Sineması, Postkolonyal, Afrika Boynuzu

Abstract: African cinema emerged as part of the postcolonial cultural revitalization process. The continent's diverse cultural and social dynamics across nations have fostered varied cinematic experiences. In this context, Sudanese cinema underwent significant development during the 1960s and 1970s. Cinema became a key medium for cultural enlightenment in Sudanese society, with scholars regarding the 1970s as its "golden age." This era began with *Hopes and Dreams* (1970), the first Sudanese feature film directed by Ibrahim Malasi. Filmed in Atbara, it marked a symbolic milestone in Sudanese cinema. However, the first film ever screened in Sudan was *Swiss Documentary* (1910) by Swiss director David Schmidt, shown in El-Obeid in 1912, marking the inception of colonial-era cinema in the country. Feature film production in Sudan started in 1962, with pioneering artistic initiatives establishing an experimental foundation. However, political turmoil and ideological conflicts following independence from Britain in 1956 led to the decline of the cinema sector. Despite a brief resurgence in the 1970s, film production significantly decreased in subsequent decades due to economic and political instability. Although Sudanese cinema has yet to reach its full potential today, local filmmakers strive to develop an innovative cinematic vision. Although underdeveloped, Sudan's drama and comedy series have gained limited influence in the Horn of Africa and the Arab world, indicating untapped potential for industry growth. This study analyzes the origins, historical phases, and current status of Sudanese cinema through a literature review of Arabic, English,

* Geliş Tarihi: 23.04.2025, Kabul Tarihi: 24.05.2025. DOI:10.54132/ akaf.1681691

** Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi, hassanabdallah158@gmail.com ORCID: 0000-0002-3592-4970.

*** Fırat Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, prayeryunus@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8678-3813.

Ali, H. A. M. ve Y. Namaz (2025). "Sudan Sinemasının Tarihsel Gelişimi ve Güncel Durumu Üzerine Bir İnceleme". *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 7(1), 22-30.

and Turkish academic sources, periodicals, and electronic materials. Examining four distinct periods (pre-colonial, post-independence, golden age, and modern era), the work highlights key pioneers and elaborates on the challenges faced by the industry.

Keywords: African Cinema, Sudanese Cinema, Postcolonial, Horn of Africa

Giriş

Sinema, günümüzde toplumda kültürel farkındalığı artıran popüler ve etkili bir araç haline gelmiştir. Dünya genelinde sinema, artık yalnızca bir eğlence formu olarak değil, aynı zamanda kalkınmanın önemli bir bileşeni olarak değerlendirilmekte; sinema aracılığıyla her kalkınma programına kültürel ve görsel bir boyut kazandırılmaktadır (Qanat, 2017: 3). Bu bağlamda, sinema alanındaki projelere özel bir önem atfedilmektedir. İnsan hissiyatının en yoğun katmanlarıyla başa çıkmanın bir yolu olarak sinema; tiyatro, müze ve diğer sanat dalları gibi yeni düşüncelerin gelişmesine olanak tanıyan bir mecra işlevi görmektedir.

Bu genel çerçevenin ardından Sudan özelinde sinemanın tarihsel gelişimine bakıldığında birçok Afrika ülkesinde olduğu gibi sinemanın, post-kolonyal dönemde kültürel bir yenilenme sürecini temsil ettiği görülmektedir. Sömürge politikaları döneminde Afrika toplumları yaratıcı olmayan, yalnızca tüketici konumunda gösterilmeye çalışılmıştır. Ancak 1960’larda başlayan sömürgecilikten kurtuluş hareketleriyle birlikte, “Afrika Afrikalılar için” sloganı etrafında şekillenen sinematik bir bağımsızlık süreci doğmuştur. Nitekim Sudan’a sinemanın ilk olarak 1912 yılındaki İngiliz işgaliyle girdiği kabul edilmekte olup (Hayaty-Yin vb., 2021: 270), bu tarihten itibaren sinema, Sudan toplumu için dış dünyaya açılan bir pencere işlevi görmeye başlamıştır.

Bu süreçte Sudanlılar, sinema ile olan ilişkilerini sürdürmüş, bir yandan yabancı filmleri izlemeye devam etmişler, 1949 yılında “Sudan Film Birimi”nin kurulmasıyla birlikte yerel sinema deneyimlerine adım atmışlardır. Bu girişim, tamamen Sudan yapımı belgesel filmlerin üretildiği yeni bir başlangıç olarak değerlendirilmektedir. Aynı dönemde, İngiliz sömürge yönetimi altında, propaganda ve tanıtım filmleri üreten bir kamu ofisinin faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Ancak 1956 yılında Sudan’ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte ülkedeki sinema salonlarının sayısı yaklaşık 30’a ulaşmıştır.

Sudan’ın sinema ile tanışıklığı yeni bir olgu değildir. Özellikle 1960’lı ve 1970’li yıllarda ülkede dikkat çekici sinemasal üretimlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Ne var ki, 1990’lı yıllardan itibaren devletin uygulamaya koyduğu sıkı denetim ve sansür politikaları bu gelişimi kesintiye uğratmıştır. 2000’li yıllarla birlikte, Sudan sinemasının güncel durumu ve geleceği üzerine yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Çalışmanın temel amacı, Sudan sinemasının güncel seyrini analiz etmek, sanatsal üretim alanında yaşanan sorunları ortaya çıkarmak ve bu sorunlara karşı geliştirilen çözüm stratejilerinin neler olduğunu göstermektir. Sudan sinemasındaki duraksamanın, yeni sinemacılar ve yaratıcı çabalarla aşılabileceği; sinemanın yeniden ayağa kaldırılabilmesi düşüncesi, bu çalışmanın temel varsayımlarından birini oluşturmaktadır.

Bugün Sudan’daki sinema ortamı oldukça sınırlı görünse de, ülkenin sinema geçmişi kayda değer başarılarla doludur (Alsiddiq, 2020: 34). Her ülkenin derin ve çok katmanlı bir sinema tarihi olduğu göz önüne alındığında, bu çalışmada Sudan’da film üretiminin hangi dönem ve koşullarda gerçekleştiğine dair sorulara da yanıtlar aranacaktır. 1960–1970 yılları arasında Sudan’da sinema izleyici sayısının aylık iki milyona ulaştığı tespit edilmiştir; ancak çeşitli toplumsal, siyasal ve ekonomik nedenlerle bu ivme sürdürülememiş ve sinema sektörü gerilemeye başlamıştır.

Afrika sineması bağlamında Türkçe literatürdeki kaynak sınırlılığı ve Sudan sineması özelinde yapılan çalışmaların azlığı, bu çalışmanın ortaya çıkış motivasyonunu oluşturmaktadır. Aynı zamanda çalışmanın amacı, Sudan sinemasının tarihsel gelişim sürecini dönemler hâlinde ortaya koymak ve literatüre katkı sunmaktır. Bu doğrultuda çalışma, ilgili alanda araştırma yapacak akademisyen ve sinema araştırmacılarına bir referans kaynağı sunmayı hedeflemektedir.

Çalışmada yöntem olarak literatür taraması tercih edilmiştir. Bu yöntem, konu hakkında kapsamlı ve güvenilir bilgi edinmeyi mümkün kılmakta; aynı zamanda doğrudan erişimin mümkün olmadığı kurum ve kaynaklardan da bilgi sağlamaya olanak tanımaktadır. Literatür taraması, farklı kaynakların incelenmesi yoluyla geçerlilik ve güvenilirliği yüksek verilerin elde edilmesini sağlamaktadır.

Bu çalışma, üç temel bölümden oluşmaktadır: İlk bölümde konuyla ilgili literatüre yer verilmiş; ikinci bölümde Sudan'da sinemanın doğuşu ve tarihsel gelişimi ele alınmış; üçüncü ve son bölümde ise günümüz Sudan sinemasının mevcut durumu değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler ışığında, Sudan sinemasının yalnızca kültürel bir ifade biçimi değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümün bir aracı olarak nasıl konumlandığı ortaya konmuştur.

1. Sudan'da Tiyatronun ve Sinemanın Doğuşu

Sudan'da tiyatro, sinemanın gelişiminden çok daha önce varlık göstermiş ve sinemanın doğuşuna öncülük eden sanatsal bir alan olmuştur. 20. yüzyılın başlarında, özellikle sömürge dönemi bağlamında tiyatro ve sinema alanında çeşitli çalışmalar yapılmış, bu sanatların ortaya çıkışı teatral referanslarla desteklenmiştir. Sudan tiyatrosunun kökeni konusunda tiyatrocular arasında görüş ayrılıkları bulunmakla birlikte, bazı araştırmacılar tiyatronun temellerini dini ritüeller, halk gelenekleri ve sosyal pratikler gibi dramatik uygulamalarda aramaktadır.

Sudan tiyatrosunun gelişimi, Mısır ve İngiltere gibi dış kültürlerle etkileşim sonucu hız kazanmıştır. Özellikle 1880'li yıllarda okullarda düzenlenen öğrenci etkinlikleri, tiyatronun yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır. Mohammed Sharif Ali'nin Vatan Tiyatrosu: Sudan Tiyatrosu Tarihinden Hikayeler ve Anılar (1900-1980) adlı eserinde, tiyatronun gelişim süreci okullar, enstitüler ve üniversiteler düzeyinde ele alınmakta; kadınların, çocukların ve kukla tiyatrosunun bu gelişime nasıl dahil olduğu anlatılmaktadır (Ali, 2019: 39-80).

Bu noktada, tiyatronun ulusal bilinçle ilişkisi daha da önem kazanmaktadır. Abdelqader Ismail'in çalışması, bu baği tarihsel bir arka planla sunar. Abdelqader Ismail'in kaleme aldığı "Sudan'da Sömürgecilığe Karşı Direnen Tiyatro" (1919-1946) adlı çalışmada, tiyatronun ulusal direniş hareketleriyle olan ilişkisi irdelenmiş, sanatçıların yetişmesi, edebi kulüplerin kurulması ve Hartum ile Omdurman gibi şehirlerde tiyatro yoluyla ulusal kimliğin nasıl ifade bulduğu aktarılmıştır (İsmail, 2019: 5-74).

Modern Sudan tiyatrosunun belgelenmiş tarihsel süreci, Youssef Aidabi'nin Sudan Tiyatro Rehberi adlı eserinde ele alınmaktadır. Bu kaynakta 1905-1915 yılları arasında Hartum'da halk tiyatrosunun gelişimi, oyun metinleri, yazarlar, editörler ve yönetmenlerin katkılarıyla birlikte detaylandırılmış; ancak bölgesel tiyatrolar hakkında sınırlı bilgiye ulaşıldığı ifade edilmiştir. Aidabi ayrıca, 1881-1903 yılları arasında ve sonrasında toplam 810 tiyatro eseri üretildiğini belirtmektedir (Aidabi, 2018: 123).

Sudan'da tiyatronun gelişiminde, İngilizler tarafından kurulan ve sonradan Hartum Üniversitesi'ne dönüşen Gordon Memorial College önemli bir rol oynamıştır. Bu kurum, öğrencilerin tiyatro oyunları sahnelediği ilk merkezlerden biri olmuştur. Bağımsızlıktan sonra ise, akademik eğitim alan sanatçılar ve sivil müzik grupları tiyatro hareketine yeni bir ivme kazandırmıştır (İsmail, 2019: 20). Sudan sinemasının doğuşu da bu tiyatral zemin üzerine inşa edilmiştir. Bu sürecin öncülerinden biri olarak kabul edilen Prof. Kamal Mohamed Ibrahim'in Sudan'da Sinema: Dünü, Bugünü ve Geleceği adlı kitabı, Sudan sinemasının erken dönemlerine ışık tutmakta ve bu alanın gelişimine dair önemli bilgiler sunmaktadır (İbrahim, 2003: 5-90).

Afrika sinemasının bilinç yaratmadaki rolü üzerine yazılan önemli eserlerden biri olan Ahmed Mohammad Othman İdris'in Afrika Sinemasının İnsanların Farkındalığını Artırmadaki Rolü adlı kitabında, sinema, tiyatro ve sanat gibi alanların Afrika halkları üzerindeki etkileri ele alınmıştır. İdris, sinemanın 1912 yılında ilk kez Mısır ve Sudan'da başladığını ve zamanla tüm Afrika'ya yayıldığını belirtmektedir (İdris, 2017: 5-90). Sudan sinemasının ilk uzun metrajlı film süreci ise Hisham

Mohammad Abbas Zakaria'nın Umutlar ve Hayaller: Sudan'daki İlk Uzun Metrajlı Film adlı eserinde, 1963-1970 yılları arasındaki gelişmelerle birlikte analitik bir tarihsel incelemeye tabi tutulmuştur (Zakaria, 2013: 11-143).

Türkiye'de Afrika sineması üzerine yapılan çalışmalar oldukça sınırlı olsa da, Yunus Namaz'ın Afrika Sineması adlı eseri, sömürge-sonrası söylemler bağlamında Afrika sinemasını değerlendirmektedir. Özellikle Sahra-altı Afrika'dan Senegalli yönetmen Ousmane Sembene'nin filmleri ayrıntılı olarak analiz edilmiştir (Namaz, 2022: 156). Muzaffer Musab Yılmaz'ın Sömürgeден Küresele: Ulusötesi Afrika Sineması ve Abderrahmane Sissako adlı eseri, Afrika sinemasının ulusötesi boyutlarını irdelemekte ve Moritanyalı yönetmen Abderrahmane Sissako'nun sinemasını analiz etmektedir. Sissako'nun eserlerinin, yerel toplumsal sorunları evrensel temalarla buluşturarak Afrika sinemasına küresel bir boyut kazandırdığı ifade edilmektedir (Yılmaz, 2020: 58-105).

Postmodern tiyatro deneyimleri açısından önemli bir kaynak olan Maysoon Mohamed Abdulhamid'in Sudan Tiyatrosunda Postmodern Deneyimler (1980-2018) adlı kitabı, yerel tiyatro gruplarının kültürel çoğulculuk bağlamındaki çalışmalarını incelemekte ve postmodern anlayışın Sudan tiyatrosuna nasıl yansıdığını ortaya koymaktadır (Abdulhamid, 2018: 11-91). Tüm bu çalışmalar, Sudan'da tiyatronun ve sinemanın birbirini besleyen iki sanat dalı olarak geliştiğini göstermektedir. Sömürgecilik, yerel kültür, eğitim kurumları ve postmodern deneyimler Sudan sahne sanatlarının hem tarihsel hem de sosyopolitik gelişiminde belirleyici rol oynamıştır.

2. Sudan Sinemasının Doğuşu ve Tarihsel Gelişimi

Sinemanın Afrika kıtasındaki serüveni, Batı merkezli bakışın gölgesinde uzun süre ihmal edilmiş; fakat her biri kendi tarihsel, kültürel ve politik bağlamında şekillenen sinema gelenekleri, kıtanın sömürgecilik sonrası kimliğini yeniden inşa sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Bu bağlamda Sudan sineması, hem Afrika içi çeşitliliğin hem de sömürge sonrası hafızanın önemli bir taşıyıcısı olarak öne çıkmaktadır. Sudan, coğrafi olarak Arap ve Afrika kültürlerinin kesişim noktasında yer almasıyla birlikte, sinema dili açısından da bu çok katmanlı kimliğin yansımalarını taşır (Adil, 2017: 5).

Sudan'da sinemanın tarihsel serüveni, dört ana döneme ayrılarak incelenebilir: İlk Dönem (1903–1920), Tiyatrocular Dönemi (1920–1949), Sinemacılar Dönemi (1949–1989) ve Çöküş Dönemi (1989–2019). Her bir dönem, sinemanın yalnızca teknik ve estetik bir gelişim değil, aynı zamanda politik bir duruş, kültürel bir hafıza ve toplumsal bir direniş biçimi olarak şekillendiğini gösterir.

A. İlk Dönem (1903–1920): Sömürge Gölgesinde Beyazperde

Sudan topraklarında sinemanın ilk izlerine 1903 yılında rastlanır. Bu dönem, İngiliz-Mısır yönetiminin hüküm sürdüğü, sinemanın tamamen Batı menşeli ve propaganda amaçlı gösterimlerle sınırlı olduğu bir dönemdir. Khartoum'daki bazı İngiliz kulüplerinde ve askeri garnizonlarda düzenlenen film gösterimleri, yerli halka değil, daha çok sömürge görevlilerine hitap ederdi. Bu yıllarda sinema, halkla değil, gücü elinde bulunduranlarla bir arada anılır; ekran, izleyenin değil, iktidarın aynasıdır.

Sinemanın halka ulaşması ancak seyyar projeksiyon makineleriyle mümkün olmuştur. Gösterimler çoğu zaman sessiz ve altyazısız filmlerle sınırlı kalmış, kültürel bağlamdan uzak, yabancı anlatılarla donatılmıştır. Sudanlıların sinemayla ilk karşılaşmaları, dolaylı, edilgen ve çoğu zaman anlaşılamayan bir görsel deneyim olarak kalmıştır.

B. Tiyatrocular Dönemi (1920–1949): Sahneden Perdeye Geçiş

1920'li yıllar, Sudan'da tiyatro sanatının canlandığı, entelektüel çevrelerin oluşmaya başladığı yıllardır. Bu dönemde tiyatro, bir eğitim ve bilinçlenme aracı olarak işlev görmüş, milliyetçi söylemlerin sahnede hayat bulmasına olanak tanımıştır. Tiyatrocular Dönemi, sinemaya geçişin altyapısını oluşturan kültürel bir uyanış dönemidir.

Bu dönemde birçok Sudanlı sanatçı, Mısır ve Lübnan gibi ülkelerde tiyatro eğitimi alarak geri dönmüş; yazdıkları oyunlarla halkın kültürel hafızasında yer etmiştir. Tiyatronun görsel anlatım gücü, zamanla sinemaya olan ilgiyi artırmış; perdeye taşınan ilk anlatı biçimleri, tiyatro geleneğinin estetik ve retorik izlerini taşımıştır. Bu geçiş, aynı zamanda halkın “seyir kültürü”nün oluşmasında da önemli bir rol oynamıştır.

C. Sinemacılar Dönemi (1949–1989): Yerli Sinemanın Uyanışı ve Altın Çağı

1949 yılı, Sudan sineması için bir dönüm noktasıdır. Bu yıl, İngiliz sömürge yönetiminin Sudan Film Birimi'ni kurmasıyla sinemanın kurumsal kimlik kazandığı bir başlangıçtır. İlk başta propaganda amacıyla kurulan bu birim, zamanla yerli yeteneklerin yetiştiği bir sinema okuluna dönüşür. Sudanlı teknisyenler, kameramanlar ve yönetmenler yetiştirilir. Özellikle bağımsızlık sonrası dönemde (1956), bu ekiplerin çektiği kısa belgeseller, köylere kadar ulaştırılarak halkla buluşturulmuştur.

1970'li yıllar ise Sudan sinemasının altın çağıdır.¹ Süleyman Mohamed İbrahim, Gadalla Gubara ve İbrahim Shaddad gibi isimler bu dönemin öncülerindendir. Filmleri yalnızca estetik kaygılar taşımaz; aynı zamanda toplumsal eleştiriler içerir. Shaddad'ın "Jagdpartie" (Av Partisi, 1964) adlı kısa filmi, alegorik diliyle hâlâ Afrika sinemasının başyapıtlarından biri kabul edilir. Bu filmler, Batı sinemasının sömürgeci bakışına karşı, Afrika'nın kendi anlatı biçimlerini geliştirmeye başladığı dönemin ürünleridir.

D. Çöküş Dönemi (1989–2019): Sessizlik, Yasaklar ve Sürgün

1989 yılında Ömer el-Beşir rejiminin iktidara gelmesiyle birlikte, Sudan sineması derin bir sessizliğe gömülmüştür. Şeriat yasalarının gölgesinde sinema salonları kapatılmış, film gösterimleri yasaklanmış ve birçok yönetmen sansürle karşı karşıya kalmıştır. Devletin ideolojik kontrolü altında sanatın nefes alması imkânsız hale gelmiş, pek çok sinemacı ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır.

Bu yıllar, yalnızca fiziksel olarak değil, kültürel olarak da sinemanın çöküşüne tanıklık eder. Yıkılan salonlar, boşalan stüdyolar ve susturulan kameralar, bir halkın görsel hafızasının yitip gittiği yılların sessiz tanıklarındır. Ancak diaspora Sudanlı sanatçılar, bu karanlık dönemde bile hikâyelerini anlatmaktan vazgeçmemiştir. Avrupa'da ve Arap coğrafyasında çekilen belgeseller, bu dönemin travmalarını kayıt altına alan önemli belgeler olmuştur (Bushraa, 2014).

E. Diriliş ve Dijital Dönüşüm Dönemi (2019 ve sonrası)

2019 yılında Ömer el-Beşir rejiminin devrilmesiyle birlikte Sudan'da yalnızca politik değil, kültürel anlamda da yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönüşüm, uzun yıllardır susturulmuş seslerin yeniden yükseldiği; yasaklanmış perdelerin birer birer açıldığı bir “diriliş” sürecidir. Bu dönemde sinema, sadece bir sanat formu olarak değil, aynı zamanda özgürlük arayışının, hafızanın ve kolektif umudun sembolü haline gelir. Sudanlı genç sinemacılar, dijital teknolojilerin sağladığı olanaklarla geleneksel yapım engellerini aşmış; düşük bütçelerle ama yüksek estetik duyarlılıkla filmler üretmeye başlamıştır. Bu dijital dönüşüm, yalnızca teknik bir gelişim değil; aynı zamanda sinemanın demokratikleşmesi, anlatının merkezine halkın geri dönüşüdür.

Bu dönemin önemli figürleri arasında Amjad Abu Alala ve Hajooj Kuka gelir. Yeni sinema kuşağının en dikkat çekici isimlerinden biri, 2020'de vizyona giren *You Will Die at Twenty* ve 2023 yapımı *Elveda Julia* filmleriyle öne çıkan Amjad Abu Alala'dır. Film, hem görsel estetiği hem de hikâyesinin şiirselliğiyle Sudan sinemasını uluslararası platformlara taşımış; Venedik Film Festivali'nde ödül kazanarak ülke sineması adına bir ilki gerçekleştirmiştir. Bir diğer önemli yönetmen Hajooj Kuka,

¹Bu dönemde üretilen uzun metrajlı filmlerden bazıları şunlardır: *Dreams and Hopes* (1970), *Shuruq* (1974), *The Wedding of Zein* (1976), *Tajouje* (1980), *Rihlat Uyun* (1983) ve *Barakatul Sheikh* (1998). Aynı dönemde, 1980'li yıllara kadar *Cobar*, *Al-Wataniya*, *Al-Thawra* ve *Halfaya* gibi sinema salonları aracılığıyla sinema kültürü ülkede yaygınlık kazanmıştır

özellikle 2014 yapımı *Beats of the Antonov* adlı belgeseliyle savaş, kimlik ve müziğin iç içe geçtiği bir direniş anlatısı sunmuştur.

Yeni dönem Sudan sineması, geçmişin acılarını bir miras olarak taşıırken, geleceğe yönelik umutları da sahneye davet eder. Bu sinema dili, artık yalnızca politik olanı değil; gündelik olanı, kadını, çocuğu, doğayı, hafızayı ve kaybolan ritüelleri de anlatının merkezine alır. Kadın yönetmenlerin görünürlüğü artar, kolektif yapım modelleri güçlenir, uluslararası festivallerle kurulan köprüler, Sudanlı sinemacıların seslerini küresel ölçekte duyurmalarına olanak tanır.

4. Günümüz Sudan Sineması

Sudan sineması, uzun ve parlak geçmişine rağmen, zamanla çeşitli krizlerle karşılaşmış ve bu süreçte ciddi zorluklar yaşamıştır. Ancak son otuz yılda sinemaya yönelik her türlü kısıtlama ve baskıya rağmen, Sudanlı sinemacılar alternatif yöntemler geliştirmeye, yeni kurumlar kurmaya ve yaratıcı çözümler üretmeye devam etmişlerdir. Bu bağlamda Sudan Film Factory gibi kuruluşlar, genç yönetmenler için önemli eğitim fırsatları sunmuş ve Sudan'daki sinema üretiminin yeniden canlanmasına katkı sağlamıştır (Factory, 2014: 2). Film Factory, Sudan'a sinemayı geri getiren en başarılı yapıları arasında sayılmaktadır (Alsir, 2020: 5).

2019 Aralık devrimi, Sudan sineması için önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. Bu dönemde, sinema hem toplumsal anlamda özgürlük, barış ve adalet gibi temaları işlerken, diğer yandan diktatörlük ve baskı rejimlerinin eleştirisine odaklanan yapımlar artmıştır. Devrim sonrası, sinema sektörü başlangıçta sağlık koşulları ve altyapı eksiklikleri nedeniyle kesintiye uğramış olsa da, alternatif üretim yöntemleri ve yeni anlatım biçimleri hızla ortaya çıkmış ve sektör yeniden ivme kazanmıştır (Alsiddiq, 2020: 4).

2022 yılında Sudan Independent Film Festival gibi etkinlikler, Sudanlı yönetmenlerin ulusal ve uluslararası alanda tanınmasına olanak sağlamıştır. Bu festivalde İbrahim Shaddad, Suleiman Mohammed İbrahim ve Tayeb Mehdi gibi yönetmenler, Sudan sinemasının geleceğine dair umut verici yapımlar sergilemiştir. Sudan Film Factory ise 2010 yılından bu yana, dünya çapında profesyonellerin katılımıyla 30'dan fazla ileri düzey eğitim atölyesi düzenlemiş ve sinema eğitimi alanında önemli katkılar sunmuştur (Factory, 2014: 2).

Sudan'daki devrimi anlatan *Al-Sadd* filmi, Lübnanlı yönetmen Ali Shri tarafından çekilmiştir (Mari, 2023: 3). Bu film, 2019'daki Sudan ayaklanmasını, Nil alüvyonlarında çalışan genç bir işçinin gözünden farklı bir perspektiften ele almaktadır. Sudan'ın devrim sürecini sinematik bir bakış açısıyla anlatan bu film, yeni nesil yönetmenlerin devrimci bir ruha sahip olduklarını ve sinemayı toplumsal dönüşüm için bir araç olarak kullanmayı benimsediklerini göstermektedir (Saeed, 2022: 2).

Sudan'daki genç yönetmenler, film üretiminde uluslararası takdir kazanan çalışmalara imza atmaktadır. Hartum Avrupa Film Festivali, gençlerin önemli bir rol üstlendiği ve dikkat çeken bir festival olmuştur. Bu festivale katılan on üç film, her iki cinsiyetten gençlerin ortak yapımcılığında hayata geçirilmiş ve küresel alanda büyük bir popülerlik kazanmıştır (Alghad, 2021: 4).

Son yıllarda Sudan sineması, uluslararası alanda büyük bir ivme kazanmıştır. "*Al-Sit*", "*Al-Talamiz Walsalasil*" ve "*A Handful of Dates*" gibi kısa filmler, Sudan'da yaşanan toplumsal gerçeklikleri cesur bir şekilde ele almış ve uluslararası festivallerde ödüller kazanmıştır. Ayrıca, "*Toubah Lahounna*", "*Talking About Trees*" ve "*Khartoum Offside*" gibi filmler de bölgesel ve uluslararası festivallerde geniş ilgi görmüş ve Sudan sinemasına önemli katkılarda bulunmuştur (Suleiman, 2022: 2). 2020 yılında Suzannah Mirghani yönetimindeki kısa drama filmi "*Al-Sit*" ödüller kazanarak dikkat çekmiştir. Aynı yıl, Sudanlı yönetmen Mohamed Kordofani'nin yazıp yönettiği "*Goodbye Julia*", 76. Cannes Film Festivali'nin Belirli Bir Bakış yarışmasına seçilen ilk Sudan filmi olma başarısını göstermiştir. Film, savaşın dehşetini ve toplumsal dinamikleri ele alarak büyük beğeni toplamıştır.

Sudan sineması, genç neslin yaratıcı bakış açıları ve yenilikçi anlatım biçimleriyle büyük bir dönüşüm

geçirmektedir. Sudanlı yönetmenler, karşılaştıkları zorluklara rağmen, sinemanın toplumsal, kültürel ve politik bir araç olarak önemini kavrayarak bu alanda ilerlemeyi sürdürmektedirler. Günümüz Sudan sineması, sadece Afrika'nın değil, tüm dünyanın sinema sahnesinde önemli bir yere sahip olma yolunda ilerlemektedir. Sonuç olarak, günümüz Sudan sineması, toplumsal ve kültürel anlamda büyük bir değişim yaşamakta ve dünya çapında önemli bir yer edinmektedir. Bu süreçte, sinemacılar sadece ulusal sorunları değil, küresel meseleleri de sinematik bir biçimde ele almaktadırlar. Sudan sinemasının geleceğinin, yeni nesil yönetmenlerin yaratıcı yaklaşımlarıyla şekillenmeye devam edeceği söylenebilir.

Sonuç

Kökenleri Afrika kıtasında 4. yüzyıla kadar dayanan Tevarik kabileleri, Sahra'nın gerçek sahipleri ve özgür milleti olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bireysel olarak özgürlüklerine düşkün olan Tevarikler tarihte hiçbir dönemde yerleşik hayata tam anlamıyla geçmemişlerdir. Asgari geçim şartları ve zorlu bir coğrafyada varlıklarını devam ettirmişler ve ağırlıklı olarak geçimlerini hayvancılık ve ticaret kervanlarının koruyuculuğundan sağlamışlardır. Aile yapılarında kadın öncelenmiş, nesep babadan değil anneden intikal etmiş, çocukların eğitiminden babalar değil anneler sorumlu olmuştur. Kabileler halinde hareket etmişler ve bölgeleri itibarıyla kabile konfederasyonları kurmuş, başlarında da amenukallar görev almıştır. İslamiyet'ten önce farklı dinleri kabul etmiş olsalar da kendi yerel din ve geleneklerini büyük oranda muhafaza etmişlerdir. Özellikle Murabıtlar döneminde aralarında İslamiyet yayılmış, çoğunluğu Müslüman olmuştur. Bugün hala kabile geleneklerini yaşatmaktadırlar.

19. yüzyılın ikinci yarısı itibarı ile bölgede nüfuzunu kaybeden Osmanlılar, Fransa yayılcılığına karşı Tevarikleri desteklemişlerdir. Tevarikler ve manevi yönü itibarı ile Senusi tarikatı her zaman Osmanlı'ya sadakat ile bağlı kalmışlardır. Bu süreçte Tevarik direncinin kırılmadan Sahra transit ticaretini kontrol altına almanın imkansız olduğunu anlayan Fransızlar, Tevarik kabileleri arasındaki anlaşmazlıkları körüklemişler ve kendi saflarına çektikleri kabileleri silahlandırarak birbirleri ile çatışmaya girmelerine sebep olmuşlardır. 1912 yılında Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'tan çıkması ile Tevarik direnci devam etmekle birlikte yoğunluğunu kaybetmiştir.

20. yüzyılın ikinci çeyreğinde kurulan sömürge devletleri ve 1960'ta görünürde bağımsızlığını kazanan bağımsız Nijer ve Çad'da Fransa eksenli ayrıştırmacı politikalar devam etmiştir. Tevarik kabileleri Afrika'da sosyal, ekonomik ve siyasi baskılarla göçe zorlanmış ve hiçbir ülke içerisinde siyasi yapı teşkil edecek çoğunluğa ulaştırılmamıştır. Bu göçler neticesinde daha iki asır önce özgür oldukları kendi topraklarında mülteci kamplarında yaşamaya zorlanmışlardır. Merkezi hükümetlere isyan ettiklerinde ise bunun bedellerini çok ağır ödemişlerdir. Bu problemlerin henüz çözülebilmeye başladığını söylemek imkansızdır. Son yıllarda Burkina Faso, Mali ve Nijer'de yapılan darbeleri ise Fransız karşıtlığı yanında Sahra altı alanda, Türkiye ve Rusya gibi ülkelerin nüfuzlarını arttırdıkları şeklinde okumak mümkün görünmektedir.

Kaynakça

- Abdulhamid, Maysoon Mohamed (2018). *2018 – 1980 السودان المسرح في الحداثة ما بعد الحداثة (Sudan tiyatrosunda postmodern deneyimler 1980-2018)*. Khartoum: Youssef Aidabi Center for Artistic and Media Production, s. 11-91.
- Adil, Samah (2017). *إنشاء المسرح العربي (6) .. أهتم بتطوير المجتمع السوداني بعد الإستقلال (Arap tiyatrosunun ortaya çıkışı (6) Bağımsızlıktan sonra Sudan toplumunun gelişimini önemi!)*. Kitabab: <https://124.im/sSmn6> (Erişim tarihi: 4.07.2023).
- Alghad, Ziryab (2021). *قفزة في السينما السودانية تتزامن مع التحول السياسي في البلاد (Sudan sinemasındaki sıçrama ülkedeki siyasi dönüşümle örtüşüyor)*. Alghad: <https://124.im/kGjbU> (Erişim tarihi: 13.03.2023).
- Ali, Badr Eldin Hassan (1977). *مسيرة المسرح في السودان (Sudan'da tiyatro kariyeri)*. Al-Nouri Library, s. 1-4.
- Ali, Mohammed Sharif (2019). *Vatan Tiyatrosu: Sudan Tiyatrosu Tarihinden Hikayeler ve Anılar (1900-1980)*. Şarika: Al-hayeh Al Arabiah lil Masrah. s. 39-80.
- Alsiddiq, Ziryab (2020). *"السينما السودانية بين الأصالة والحداثة دراسة تحليلية تقويمية لفيلم "ستموت في العشرين" (Özgünlük ve modernlik arasında Sudan sineması "Yirmi Yaşında Öleceksin" filminin analitik ve değerlendirmeli bir çalışması)*. Tasees Center for Studies and Publications, 4.

- Alsir, Ahmed. (2020). *السنيما في السودان ، سطور في الماضي والحاضر وما يحمله المستقبل (Sudan'da sinema, geçmişten günümüze ve geleceğin getireceği çizgiler)*. Ahmed Elsir: <https://124.im/UTVjSMO> (Erişim tarihi: 4.05.2023).
- Aydabi, Yousif. (2018). *دليل المسرح السوداني : (المسرحيات. المؤلفون والمعدون. المخرجون. yazarlar ve hazırlayıcılar, yönetmenler)*. Khartoum: Youssef Aidabi Center for Artistic and Media Production, s. 10-123.
- Aydın, Oya Şakı. (2005). Afrika'da Sinema Serüveni ve Cinéma Beur Akımı. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, s. 89-102.
- Beshr, Hani. (2022). *سينمائيون واعدون بلا سينما في السودان (Sudan'da sinemasız gelecek vaat eden sinemacılar)*. Aljazeera: <https://124.im/hw8v> (Erişim tarihi: 13.03.2023).
- Bushraa, Mahfuz. (2014). 30 "ليوني: الثقافة السودانية في قبضة الإنقاذ" (30 Haziran: Sudan kültürü "Alinkaz" pençesinde). Alaraby: <https://124.im/RMot> (Erişim tarihi: 13.04.2023).
- Factory, Sudan Film (2014). *حول سودان فلم فاكستوري (Sudan Bağimsız Film Festivali)*. Sudan Film Factory: <https://siff-sd.com/ar/about-sff.php> (Erişim tarihi: 13.03.2023).
- Hayaty, Abubaker Elsiddig Ahmed Elmustafa Elsheikh, Chenji Yin, Zakir Ullah, Safia Yahya Hamed Ahmed, Tian He. (2021). Sudanese Cinema: Past, Present and Future. *Scientific Research Publishing*, s. 268-282.
- Hurr, Luay (2017). *السنيما في السودان .. محاولات للنهوض من تحت ركام الإهمال (Sudan'da sinema... ihmalin yıkıntılarından ayağa kalkmaya çalışıyor)*. Altaghyeer: <https://124.im/BHPvEO> (Erişim tarihi: 29.03.2023).
- Ibrahim, Kamal Mohammad (2003). *السنيما في السودان : ماضيها، حاضرها، ومستقبلها (Sudan'da sinema: geçmişi, bugünü ve geleceği)*. الخرطوم: Arwaqa Foundation for Culture and Science 5-90.
- Idris, Ahmed Mohammad Othman (2017). *دور السينما في افريقيا (Afrika sinemasının insanların farkındalığını artırmadaki rolü)*. London: Noor Publishing.
- Ismail, Abdelqader Ahmed Abdallah (2019). *كتاب المسرح المقاوم للاستعمار في السودان (1919- 1946) (Sudan'da sömürgecilğe karşı direnen tiyatro kitabı)*. الخرطوم: Youssef Aidabi Center for Artistic and Media Production, s. 2-74.
- Klaassen, Linda; Ibrahimova Mila. (2022). *African film: A booming industry*. Unesco: <https://en.unesco.org/courier/2022-1/african-film-booming-industry> (Erişim tarihi: 15.03.2023).
- Magdy, Sami (2020). *رياح التغيير في السودان تزيح الغبار عن الإنتاج السينمائي (Sudan'daki değişim rüzgarları sinema prodüksiyonunun tozunu alıp götürüyor)*. Alarab: <https://124.im/qzWrMda> (Erişim tarihi: 15.10.2023).
- Mari, Zahra (2023). *فيلم "Ali Shri'nin "Elsad" filmi en basit hayalleri tarafından ezilen bir kişinin etrafında dönüyor (Ali Shri'nin "Elsad" filmi en basit hayalleri tarafından ezilen bir kişinin etrafında dönüyor)*. Al-Quds Al-Arabi: <https://124.im/fE5PX9> (Erişim tarihi: 10.10.2023).
- Mohammed, Abutaleb. (2022). *المسرح السوداني في أربعة أعوام مضطربة 2018 (Dört çalkantılı yılda Sudan tiyatrosu 2018-2022)*. Democrat Sudan: <https://124.im/6tYj2wr> (Erişim tarihi: 27.3.2023).
- Moneim, Bahram Abdel. (2019). *"بين تسهر هذا المساء" .. ليالي الخرطوم "الموحشة" تنتهج بعودة السينما (تقرير) " (Bu akşam nerede kalıyorsunuz Hartum'un "İssız" geceleri sinemanın dönüşüyle şenleniyor (rapor)). AA: <https://124.im/aKAHQru> (Erişim tarihi: 21.3.2023).*
- Mustafa, Saladin (2015). *السينما السودانية منذ عام من العزلة (Sudan sineması Yüzyıllık izolasyonu)*. Alquds: <https://124.im/LgMtVIn> (Erişim tarihi: 4.4.2023).
- Namaz, Yunus. (2022). *Afrika Sineması: Ousmane Sembene Filmografisine Giriş*. Ankara: Afrika Vakfı Yayınları.
- Qanat, Mohammad (2017). *النادي الثقافي بقتفي مراحل تطور السينما السودانية .. والمشاركون يبرزون تحديات التطوير (Kültür kulübü, Sudan sinemasının gelişim aşamalarının izini sürer ve katılımcılar, gelişimin zorluklarını vurgular)*. Alroya: <https://124.im/Nh4Ou7> (Erişim tarihi: 5.10.2023).
- Qarni, Mohammad Abdulrahim (2010). *سبع (Sudan tiyatrosunun başlangıcı) (ملتی الشارقة السابع)*. The Seventh Sharjah Forum for Arab Theater, s. 1-5.
- Reports, Beam (2022). *السينما السودانية .. كيف يسهم ماضيها العربي في استشراف آفاق جديدة بعد الثورة ؟ (Sudan sineması.. Kadim geçmiş, devrim sonrası yeni ufuklar keşfetmeye nasıl katkı sağlıyor?)*. Beam Reports: <https://124.im/4zeLh> (Erişim tarihi: 13.10.2023).
- Saeed, Atif Alhajj (2022). *الفيلم السوداني اللبناني «السذ» في مهرجان كان السينمائي (Sudan-Lübnan filmi "Alsit" Cannes Film Festivali'nde)*. Qannaass: <https://124.im/5OryCl> (Erişim tarihi: 13.10.2023).
- Senna, Nasser Ahmed (2021). *السينما السودانية (Sudan Sineması)*. Almkala: <https://124.im/6B27yO4> (Erişim tarihi: 4.10.2023).
- Suleiman, Najla (2022). *عرض الفيلم السوداني السد ضمن فعاليات مهرجان كان 24 (24 Mayıs: Sudan yapımı Al-Sadd filmi Cannes Film Festivali'nde gösterildi)*. Sadaa Elbalad News: <https://www.elbalad.news/5286693> (Erişim tarihi: 13.10.2023).
- Yılmaz, Muzaffer Musab (2020). *Sömürgeci Küreselleme Ulusötesi Afrika Sineması ve Abderrahmane Sissako*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Zakaria, Hisham Mohammad Abbas (2013). *مال وأحلام: الفيلم السينمائي الروائي الأول في السودان (Hopes and Dreams: Sudan'daki ilk uzun metrajlı film)*. Atbara: Arabian Printing & Publishing House.

Extended Abstract

This study provides a comprehensive analysis of Sudanese cinema, tracing its origins, evolution, and contemporary challenges. Rooted in post-colonial cultural renewal, Sudanese cinema emerged in the early 20th century, with film introduced in 1912 under British colonial rule. Early cinematic experiences were intertwined with theater (dating back to 1903), but the industry struggled to mature as an independent art form despite its rich heritage.

Professor Kamal Mohamed Ibrahim is highlighted as a foundational figure, advancing both the technical and cultural aspects of film production. However, Sudan's feature film output has remained limited. Recent internationally acclaimed works, such as *Goodbye Julia* and *You Will Die at Twenty* (titles italicized per academic conventions), have revitalized global interest, showcasing Sudan's storytelling potential and socio-political themes.

State censorship, particularly since the 1990s, has stifled creative expression and industry growth. Government neglect of infrastructure, funding, and education has further hindered progress. In response, filmmakers have turned to international collaborations and grassroots initiatives to bypass these barriers. The December 2019 Revolution marked a resurgence in cultural activism, with cinema becoming a medium for addressing social justice, identity, and political struggles. Women have been pivotal in this transformation, both on-screen and behind the camera.

A critical barrier remains the absence of specialized cinema education and training programs in Sudanese universities. Establishing dedicated institutions could nurture talent and develop technical expertise. Additionally, the lack of state incentives and coherent cultural policies has impeded sustainable industry development. Despite these obstacles, Sudanese films have gained global recognition, bridging local narratives with universal themes and sparking dialogue about national identity.

Contemporary Sudanese cinema is characterized by innovative storytelling that resonates globally, driven by youth aspirations for social change. Films now serve as a platform to connect Sudan with the world, articulating its struggles and cultural distinctiveness. While challenges persist—such as underfunding, censorship, and institutional gaps—the industry's resilience and international acclaim signal untapped potential. Strategic investments in education, infrastructure, and policy reform could transform Sudanese cinema into a thriving cultural and economic force.

Sudanese cinema stands at a crossroads, balancing historical constraints with emerging opportunities. Its growth hinges on both local and international support to cultivate talent, enhance resources, and amplify its voice within global cinematic discourse. By addressing systemic challenges, Sudan can harness cinema's power to reflect and shape its evolving socio-cultural landscape.